

УДК 371.315:811.161.1/2'243

Я. В. Бударіна,
старший викладач
Ю. А. Кучерява,
старший викладач
Т. Е. Степанішіна,
старший викладач

(Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь)

yanika23@yahoo.com

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ / РОСІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Анотація

Стаття присвячена актуальній проблемі викладання української / російської мови для іноземців – особливостям організації дистанційного навчання. Сучасна система освіти, у тому числі і в галузі навчання нерідної мови, зумовлена двома незворотніми поступальними факторами: інтенсивним розвитком інформаційних технологій і жорсткою конкуренцією на ринку послуг освіти. Провідна роль дистанційного навчання в цих умовах незаперечна. Питання – в оптимізації використання інноваційних ресурсів для розв'язання лінгвістичних та методичних задач.

Ключові слова: дистанційне навчання (ДН), віртуальне мовне середовище, інтерактивне навчання, українська / російська мова як іноземна.

Summary

The article is devoted to the relevant problem of modern education-distance learning. The modern education system, including the education in the field of teaching foreign languages (and Russian as foreign one), depends on two irreversible factors: intensive development of information technologies and a competitiveness in the market of educational services. The leading part of distance training in these processes is unquestionable. But the problem is in the optimization of innovative resources for solving linguistic problems.

Key words: distance learning, virtual language environment, interactive learning, learning Russian and Ukrainian as foreign languages.

Вступ і постановка проблеми. Одним із найбільш значущих напрямів прогресу на рубежі ХХ-ХХІ століть став вибуховий розвиток інформаційних технологій, який спричинив значне зростання можливостей людини з використання інформаційних ресурсів у науковій, фінансово-економічній, соціальній та інших сферах життя. Зміни, що відбулися в ІТ-зоні, настільки серйозні, що можна говорити про інформаційну революцію [2, 11]. Інформаційні технології стали інструментом формування глобального мислення, люди почали відчувати себе не тільки громадянами країни, але й певною мірою громадянами світу.

Одним із актуальних напрямів розвитку сучасної вищої освіти є впровадження технологій дистанційного навчання [5, 11]. Особливої важливості цей напрямок набуває в зв'язку з прийняттям державних освітніх стандартів нового покоління, що передбачають скорочення аудиторних годин і збільшення часу на самостійну роботу студентів [1, 45].

Аналіз досліджень і публікацій. У зазначеному напрямі останнім часом з'явилася низка наукових досліджень. Це праці таких учених, як Ю. Аксьонов,

А. Андрєєв, В. Барсуков, Д. Богданова, М. Бухаркін, А. Іванніков, Н. Інькова, Н. Маслово, П. Підкасистий, Е. Полат, І. Роберт, І. Свінторжицька, С. Тангян та ін. Заслужують на увагу розвідки зарубіжних науковців: А. Баррон, Г. Орвіг, С. Дренска, Ю. Алкалай, М. Тайт та ін. Дистанційне навчання як педагогічну технологію, реалізовану в певній послідовності під опосередкованим керівництвом викладача на відстані, досліджують В. Збаровський, Г. Сухобська, Т. Шадріна і т. д.

Окремі аспекти дистанційного навчання висвітлюються в дослідженнях, присвячених інноваційним педагогічним, інформаційним та телекомунікаційним технологіям (В. Алдуманков, О. Владико, В. Давидков, І. Захарова, О. Ільїна, Л. Коновалець, І. Косенко, Т. Назарова, Є. Машбіц, О. Соседко, О. Філатов та ін.).

Мета статті – виявити особливості організації дистанційного навчання української / російської мови як іноземної на сучасному етапі викладання цих дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Нова методологія навчання української / російської мови як іноземної впевнено входить до практики діяльності навчальних закладів України [1; 5]. Через свою новизну ця методологія не знаходила стійкої назви [2, 25]. Оскільки однією з головних її ознак – це незалежність від географії, відстані між викладачем та учнем – її почали називати дистанційною (від англійського іменника distance – відстань, віддалення), тобто навчання на відстані. Водночас з'явилися охочі назвати таку методологію дистантною – похідне від прикметника distant. Одночасно використовувалися терміни “відкрита освіта”, “гнучке навчання”. Останнім часом все більшого поширення набуває термін “електронне навчання” (e-learning) [7]. Хоча зрозуміло, що методологія навчання охоплює не тільки засоби передачі інформації, але й дидактику, організацію, управління навчальним процесом, законодавче поле і безліч інших проблем.

Сьогодні в багатьох державах, у тому числі і в Україні, йдуть інтенсивні процеси інформатизації та стандартизації освіти, розробляються шляхи підвищення її результативності, фінансується опанування педагогічною спільнотою можливих нових інформаційних технологій та інструментів, розробка на їх основі нових засобів освітньої діяльності, у тому числі відкритої – необмеженої простором або часом. Без перебільшення можна говорити про те, що сьогодні українська освіта, змінюючи систему пріоритетів, вступає до чергової, інформаційної фази свого розвитку [1, 274]. У цьому контексті актуальним завданням стає вдосконалення дидактичної теорії з урахуванням наявних освітніх умов.

У єдиному сучасному світовому освітньому просторі спостерігається зростання попиту на підготовку фахівців, які володіють кількома іноземними мовами, для здійснення професійної взаємодії на міжнародному рівні. Це підвищило статус іноземної мови як освітньої дисципліни в усіх країнах, змінило погляд на зміст і засоби викладання, спричинило появу інноваційних форм мовної освіти, до числа яких, безумовно, належить дистанційна [2].

Дистанційне навчання (ДН), яке сьогодні розглядається як інновація, навіть у таких предметних галузях, де вже накопичено великий досвід, відзначене особливим ступенем новизни в сфері викладання іноземних мов. Особливої актуальності дослідженням у заявленому напрямі надає

неможливість прямого перенесення до викладання дисципліни, що базується на практико орієнтованій комунікативній концепції, моделей ДН лекційного типу, актуальних для теоретичних предметних галузей [4, 19].

До сьогодні вважалось аксіоматичним, що комунікативні цілі і завдання курсу української / російської мови як іноземної можуть бути досягнуті та розв'язані лише за умови обов'язкової й постійної взаємодії учасників навчального спілкування в рамках єдиної можливої інтерактивної форми навчання – очного практичного заняття [2, 114].

З появою і широким поширенням глобальних мереж з усім набором надаваних ними інформаційних та комунікаційних засобів, представники лінгводидактичної науки вперше отримали можливість коректно ставити питання про навчання нерідної мови на відстані (Е. Азімов, Е. Полат, О. Крюкова, О. Руденко-Моргун, М. Бовтенко, Л. Дунаєва та ін.).

У процесі дослідження було встановлено, що ефективне навчання нерідної (української / російської як іноземної) мови має будуватися на базі спеціально сконструйованого віртуального мовного середовища, що включає комплекс електронних, освітніх, прикладних, інструментальних та комунікативних засобів, що дозволяють організувати повноцінну навчальну взаємодію, як тих суб'єктів навчального процесу, що постійно контактують, так і тих, що розділені простором і часом [7, 38].

Якщо розглянути особливості дистанційної освіти з точки зору комунікацій між викладачем і студентом, то можна визначити такі її характерні риси:

- самоосвіта як основа дистанційного навчання, передбачає самомотивацію студента щодо власного навчання, а також певний рівень самоорганізації особистості;
- спілкування викладача і слухача за принципом "один з одним /", що відповідає за формою та змістом індивідуальній консультації;
- спілкування і взаємодія "один з одним" не виключає взаємодії "один із кількома", оскільки викладач, згідно із заздалегідь складеним графіком, працює відразу з кількома студентами / групою студентів. Така форма взаємодії нагадує традиційне навчання в аудиторіях / класах;
- взаємодія "кілька з кількома" означає, що можливе одночасне спілкування кількох студентів, коли вони обмінюються між собою досвідом і враженнями [5, 87].

Свого часу Л. Виготський, розмірковуючи про погляди всесвітньовідомих людей різних часів на навчання і виховання, писав, що кожне окреме уявлення про педагогічний процес пов'язується з особливим поглядом на природу вчительської праці [3, 384]. Здається, сьогодні має сенс проаналізувати характерні особливості роботи викладача при формуванні методики, що використовує міжкультурний, когнітивний і комунікативний підхід і базується на технологіях дистанційного навчання.

Почнемо з того, що в будь-якому педагогічному процесі сама сутність педагога, звичайно ж, залишається незмінною. У його суб'єктній характеристиці, за словами І. Зимньої, "завжди поєднуються аксіологічна і когнітивна площини. При цьому друга включає також два плани: загальнокультурні й предметно-професійні знання" [4, 152]. Викладач у будь-якому разі повинен знати свій предмет, володіти різними освітніми методиками і вміти обирати такі стратегії навчання, щоб студенти засвоїли матеріал якнайкраще. Більш того, він

повинен підготувати активного учасника міжкультурного спілкування, здатного до здійснення комунікації в рамках діалогу культур. Відомі методисти Н. Гальськова і Н. Гез неодноразово підкреслювали, що основною метою навчання іноземної мови є впровадження міжкультурного підходу, відтак – формування міжкультурної компетенції [5, 115]. Зважаючи на це, можна припустити, що для викладача не принципово, чи відбувається заняття в традиційному або в віртуальному класі. Однак перехід до дистанційних технологій часто виявляється нелегким і хворобливим [1; 2; 7].

Передусім складно пристосуватися до того, що замість класу або групи студентів, яких викладач бачить перед собою, йому доводиться мати справу з такою собі дистанційною спільнотою, у якій кожен студент повинен працювати індивідуально. Навчальний процес у віртуальному освітньому просторі повинен бути організований так, щоб студент міг проявити максимум ініціативи для свого навчання і максимально розкрити свій особистісний потенціал [5, 25]. Такий особистісно орієнтований підхід, який під час навчання нерідної мови покликаний сприяти набуттю конкретних мовних компетенцій, сьогодні має бути основою будь-якої університетської освіти, незалежно від того, в якій формі вона здійснюється. Але в дистанційному навчанні особистісно орієнтований підхід якнайкраще відповідає самій суті цієї форми організації навчального процесу. А "інтерактивність, тобто систематична взаємодія вчителя (викладача) і учня (студента) і учнів між собою", яка в наші дні також присутня і в очному навчанні нерідної мови, є «ключовим поняттям дистанційної форми навчання» [6, 62].

На відміну від практичних занять в університетській аудиторії, де викладачеві досить легко налагодити контакт зі студентами, під час, наприклад, вебінару формуються зовсім інші, специфічні особливості поведінкової моделі викладача. Інтерактивне спілкування, що є однією з умов успішної реалізації завдань мовного навчання, носить принципово відмінний від аудиторного характер.

Будь-який вебінар можна подивитися в запису. З одного боку, це надає можливість повторення і закріплення пройденого мовного матеріалу. З іншого боку, повторний перегляд записаного уроку може посилити негативне враження від тривалих пауз або затримок викладача при відповіді на питання студента. Аудиторія слухачів вебінару – неоднорідна за мотивацією до навчання, часу і місця сприйняття інформації, базового рівня знань. Усе це вимагає від викладача особливо ретельної підготовки до заняття, вміння володіти віртуальною аудиторією, а також навичок інтерактивного спілкування з різними категоріями слухачів.

При виборі курсу очного навчання для студента суттєве значення має те, який зовнішній вигляд має викладач, як він тримається під час спілкування зі студентами та колегами. Позааудиторна поведінка і стиль спілкування викладача не менш важливі, ніж його професіоналізм в аудиторії. Поведінкові фактори можуть відігравати вирішальну роль у створенні сприятливого іміджу і просування курсів навчання [6, 338]. Однак при дистанційному навчанні сприйняття викладача студентом обмежене досить коротким часом листування або вебінару, протягом якого викладач повинен встигнути справити позитивне враження, зацікавити слухача і мотивувати його до відповідної реакції на поставлені задачі.

Нам видається доцільним поділ компетенцій, необхідних для роботи з використанням онлайн-технологій, на три групи – технологічні, педагогічні та організаційні [6]. Акцентуючи увагу на важливості знань у галузі педагогічної психології та вільного володіння навичками користувача Інтернету, дослідники звертають увагу на тісний зв'язок між цими компетенціями. Вони підкреслюють, що можливості інформаційних і комунікаційних технологій є лише засобом вирішення педагогічних завдань. І необхідно, з одного боку, чітко уявляти собі, які саме дидактичні завдання необхідно розв'язувати в тій чи іншій моделі дистанційного навчання. А з іншого боку, треба знати дидактичні властивості тих чи інших комп'ютерних технологій, щоб обирати найбільш відповідні з них, залежно від дидактичної ситуації [5, 72].

Висновки. При побудові моделі дистанційного навчання нерідної мови, зокрема української / російської як іноземної, у її основу має бути покладене специфічне мовне середовище, що містить спеціально розроблені навчальні матеріали та комплекс інструментів, які дозволяють компенсувати дистантність учасників навчального спілкування, організувати їх спілкування не тільки в асинхронному, але і в синхронному, в тому числі голосовому режимах. Проектування такого середовища на сьогодні слід кваліфікувати як одне з центральних завдань теорії та методики викладання української / російської мови як іноземної, як один із засобів адаптації лінгводидактичної науки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев О.М. Дистанционное обучение инженерных специальностей / О. М. Алексеев – Суми : Университетская книга, 2006. – 333 с.
2. Богомолов А. М. Научно-методическая разработка виртуальной языковой среды дистанционного обучения иностранному (русскому) языку [Интернет ресурс центра международного образования МГУ. им. М.В.Ломоносова]. – URL:[http:// www.dist-learn.ru](http://www.dist-learn.ru).
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология. / Л. С. Выготский. – М. : АСТ: Астрель, 2010. – 671 с.
4. Зенкина С. В. Формы, средства и технологии интерактивного учебного взаимодействия в условиях дистанционного обучения / С. В. Зенкина, О.В. Шаронова // Информатика и образование. – 2016. – № 4. – С. 17
5. Кухаренко В. М. Дистанційне навчання: умови! Застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. ; за ред. Кухаренка В. М. – 3-є вид. – Харків : НТУ "ХІІ", "Тарсінг", 2002. – 220 с.
6. Педагогические технологии дистанционного обучения: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / под ред. Е. С. Полат. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр "Академия", 2008. – 400 с.
7. Burns, Mary. Distance Education for Teacher Training: Modes, Models and Methods. – Education Department Center, Inc., Washington, DC. – 338 p. URL: idd.edc.org/sites/idd/edc.org/files/DE%20Book-final.pdf.

Стаття надійшла до редакції 02.04.2017